

a úředně: rakaru aktuar. tajemník. Tršické

Grünfeldová Bedušsko.

eno. r. dne 9. III 1908 v Leles. roz. okr. Velký Kopušice

NINA F. GRÜNFIELD

FRIDA

TUNTEMATTOMAN
ISOÄITINI SOTA

TAMMI

Nina F. Grünfeld

FRIDA

Tuntemattoman isoäitini sota

SUOMENTANUT
KATRIINA HUTTUNEN

TAMMI

HELSINKI

NORJANKIELINEN ALKUTEOS:

Frida. Min ukjente farmors krig

© 2020 H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard), Oslo

Acquired through Immaterial Agents

This translation has been published with the financial support of NORLA.

SUOMENKIELINEN LAITOS © KATRIINA HUTTUNEN JA TAMMI 2021

TAMMI ON OSA WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖTÄ

ISBN 978-952-04-2713-9

PAINETTU EU:SSA

Äidilleni, ja äideillemme.

SISÄLLYS

ESIPUHE.....	9
FRIDA SYNTYY MAAILMAAN.....	13
LELESZIN KYLÄ	23
UUSI DEMOKRATIA	29
VAKOILUTAPAUS	37
RASKAUS	47
SYNNYTYS	52
LIIKEKANNALLA	72
MUSTAT SURUREUNUKSET	94
TŠEKKOSLOVAKIA KAATUU.....	99
HÄÄTÖ	115
TAKAISIN BRATISLAVAAN.....	126
MIKVESSÄ	136
PATJA	143
UUDENVUODENPÄIVÄ	154
HLINKAN KAARTIN TORI.....	162
OIKEUSJUTTU	168
UŽHOROD.....	184
TRONDHEIM	197
UNKARI KAATUU	205
AUSCHWITZ.....	222

ORJA	238
VIIMEINEN SOTATALVI.....	260
MITTWERDA.....	276
RAUHA	281
HÄÄMATKA	283
LISTAT	292
JÄLKISANAT	296
JÄLKIÄ JA SIVURAITTEITA	302
HISTORIAN JATKO.....	309
KIITOKSET	311
KUVAT JA KUVITUKSET	313
LÄHTEET.....	316
ARKISTOJA	335
KIRJALLISUUTTA	337

ESIPUHE

Ensimmäisen kerran isoäitini Fridan nimi löytyi poliisin rekistereistä keväällä 1931, kun tiedustelupoliisi raportoi Tšekkoslovakian lounaisosassa sijaitsevasta Košicen kaupungista seudulla havaitusta vakoojatoiminnasta. Salaiseksi luokiteltu raportti allekirjoitettiin, leimattiin, kopioitiin ja lähetettiin edelleen maan kaikkien isojen kaupunkien, Prahan, Bratislavan, Brnon, Opavan ja Užhorodin, pääpoliisiasemille. Lisäksi se toimitettiin puolustusministeriöön, armeijan pääesikuntaan ja valtiolliselle sotilaspoliisille. Tiedustelupalvelu siis suhtautui tapaukseen vakavasti.

Košicessa laadittu raportti osoittautui vain yhdeksi niistä monista asiakirjoista joissa Frida Grünfeld esiintyi. Kun aloin kartoittaa isoäitini elämää ja kohtaloa, löysin hänen nimensä kaikkialta entisen Tšekkoslovakian arkistoista. Tuohon aikaan Fridan poika Berthold, isäni, oli ollut kuolleena kymmenen vuotta, eikä koskaan saanut tietää mitä minä nyt tiedän Fridasta, kuten sitä että hän oli ollut läsnä poliisi-

kuulustelussa vuonna 1931, tosin vasta pienenä alkiona Fridan kohdussa, heti Fridan pamppailevan sydämen alapuolella. Fridakaan ei tiennyt elimistönsä tapahtumista, ei myöskään tulevista koettelemuksista.

Niin kauan kuin muistan, olen miettinyt kuka Frida oli. Lapsena olin utelias ja pohdin miltä isoäitini näytti, pitäisinkö hänestä, keitä me olimme ja mistä olimme kotoisin, mutta aikuisena halusin tietää enemmän ja koota isäni pirstaleisista muistoista ymmärrettävän kokonaisuuden. Se vähä mitä hän muisti ja mistä hän oli halukas puhumaan oli pelkkiä vastoinkäymisiä ja kurjuutta. Hän tiesi missä maassa oli syntynyt, ja hän tiesi että Frida oli antanut hänelle nimeksi Berthold ja luopunut hänestä. Hän tiesi myös että oli juutalainen. Siinä kaikki.

Myöhemmin tiedonhalustani syntyi taidetta. Ohjasin isäni historiasta kolme elokuvaa ja kirjoitin hänestä kirjan, mutta sen lähemmäs Fridaa en päässyt.

Rautaesiripun murtumisen jälkeen varmistui että en ollut tutkinut Itä-Euroopan arkistoja tarpeeksi perusteellisesti. Entisen itäblokin maiden avauduttua niiden arkistoissa oli helpompi käydä, ja nyt ne pystyivät luovuttamaan tietoa kävijöille. Sitä mukaa kuin aineistoa digitalisoitiin ja siirrettiin verkkoon, minäkin pystyin etsimään sitä.

Fridan etsimisellä on ollut oma kronologiansa. En tehnyt löytöjäni oikeassa aikajärjestyksessä, ja joskus se aiheutti hämmennystä. Joskus ne johdattivat minut harhaan, mutta mitä enemmän tietoa löysin, sitä lähemmäs hän tuli minua. Etsiminen tuotti tulosta. Löysin yksittäisiä paloja sieltä täältä, ja sitä mukaa kuin palat lokahtivat kohdal-

leen, innostuin palapelistä yhä enemmän. Siitä tuli minulle pakkomielle. Isoäitini Fridan arvoitus oli pakko ratkaista. Minun oli ymmärrettävä häntä, jotta ymmärtäisin itseäni, etuoikeuksiani ja sitä miten sattuma ohjaili ihmisen elämää.

Mutta miksi poliisi oli kiinnostunut isoäidistäni? Mitä Frida oli tehnyt, ja mitä hänelle tapahtui Košicessa pidetyn kuulustelun jälkeen? Miten paljon ulkoiset olot vaikuttivat hänen elämäänsä, ja miksi hän antoi pois lapsensa?

Olen useammin kuin kerran ajatellut että ehkä Fridan tarina olisi pitänyt jättää kertomatta ja että isäni oli tehnyt oikein, kun ei paljastanut tarkemmin mitä muisti lapsuutensa Bratislavasta. Ehkä Fridan olisi yksinkertaisesti pitänyt antaa levätä rauhassa. Mutta eikö Keski-Euroopan draamatisessa historiassa ollut lainkaan valonpilkkuja? Kaikkien ponnistelujen lomassa oli varmasti toiveikkuutta, ajoittain myös naurua ja iloa? Niinpä jatkoin etsimistä. Halusin löytää jotakin, mitä tahansa, elonmerkkejä ja todisteita, edes valokuvan, joka voisi osoittaa minulle että historiassa oli jotakin hyvää. Etsintöjeni lopussa tein ihmeellisen löydön, ja se sai minut vakuuttuneeksi että minulla on Fridan siunaus kertoa se mitä nyt tiedän.

FRIDA SYNTYY MAAILMAAN

Leleszin kylä Slovakiassa oli niin pieni että haikarat näkivät luostarin tornin huipulle rakentamastaan pesästä mistä kylä alkoi ja mihin se päättyi. Luostarikukkulan juurella oli riveissä kapeita tiilitaloja, ja jokaisella oli oma hedelmä- ja vihannestarha, oma kaivo ja oma aita. Talojen välissä kulki kapeita sorateitä, ja keskellä kylää oli akaasioiden

Lelesz, 1917.

reunustama puukuja jonka varrella oli sekä kirkko että synagoga. Ylhäältä katsottuna ei ollut mahdollista sanoa missä tiilitalossa asui kristittyjä ja missä juutalaisia. Romanit sen sijaan erottuivat helposti. He asuivat kylän laitamilla, siellä missä aukeat pellot muuttuivat kesäisin keltaiseksi auringonkukkamereksi.

Leleszin asukkaat olivat ylpeitä haikaroistaan. Kaikkile seudun kylille ei ollut suotu tilaisuutta majoittaa noita ylviä lintuja jotka palasivat keväisin kotiin talvehdittuaan Afrikassa. Kylä ilman haikaranpesää ei ollut oikea kylä. Haikaroiden saapuminen oli kuin eräänlainen siunaus, lupaus lisääntymisestä ja rauhanomaisesta rinnakkaiselosta, sillä haikarat toivat tullessaan kevään ja kesän, ja samalla ne pudottivat pienet ihmislapset turvallisesti savupiipuista, Fridankin torstaina kolmas syyskuuta vuonna 1908.

Frida syntyi Grünfeldin uskonnolliseen juutalaisperheeseen. Fridan äiti Hani oli jo synnyttänyt seitsemän lasta ja tiesi mitä olisi odotettavissa, mutta kun hän nyt lähestyi neljääkymmentä, hänellä alkoi jo olla erilaisia vaivoja. Jatkuva päänsärky ja nivelkivut olivat kiusanneet häntä jo pitkään. Onneksi lapsenpäästäjä Anna Reskó oli paikalla auttamassa häntä, niin kuin oli ollut monissa Hanin aiemmissäkin synnytyksissä. Anna oli paikallisesta kristitystä perheestä jonka naiset olivat toimineet lapsenpäästäjinä sukupolvesta toiseen. Oli yleistä jatkaa isän tai äidin jalanjäljissä. Fridan isä Moric oli suutari kuten isänsäkin.

Luultavasti Moric ei ollut Fridan syntyessä paikalla. Miehet harvoin olivat. Ehkä hän oli silloin suutarinverstaassaan tai synagogassa rukoilemassa yhtä kolmesta päivittäisestä

rukouksestaan. Siinä tapauksessa hän varmaankin rukoili Jumalalta että lapsi olisi terve ja että se olisi poika. Tyttö-lapsi ei koskaan voinut täysin korvata poikaa kulttuurissa jossa mies aloitti päivänsä kiittämällä Jumalaa että ei ollut syntynyt naiseksi. Kohtalokkaana vuonna 1900 Hani ja Moric olivat kaiken lisäksi menettäneet kaksi pientä poikaansa, Henrichin ja David Mórin, vain kolmen ja puolentoista vuoden iässä. Pienet lapset olivat niin haavoittuvaisia ja menehtyivät helposti kulkutauteihin.

Jos lapsi olisi poika, hän kohtaisi kahdeksantena elinpäivänään Leopold Weiszin. Leopold omisti toisen kylän kahdesta tavernasta ja oli myös paikallinen *mohel*, ympärileikkaaja, ja hän oli suorittanut *brit milan* kaikille Hanin ja Moricin pojille.

Leleszin usein toistuva puheenaihe oli tuohon aikaan unkarinkielisten ja slovakia puhuvien asukkaiden välinen kieliriita. Kylä oli kuulunut vuosisatoja Itävalta-Unkarin kaksoismonarkiaan, ja siellä puhuttiin useita kieliä. Vuoden 1910 väestönlaskennassa peräti 99,7 % ilmoitti äidinkielekseen unkarin, mutta kaduilla ja tavernoissa kuului myös slovakia, saksaa, ruteenia ja jiddiisiä. Kieliriita oli jatkunut sukupolvesta toiseen, mutta vuonna 1907, Černován pahamaineisen verilöylyn jälkeen, se kiihtyi erityisen pahaksi.

Černován ampumisia olivat edeltäneet uuden kirkon vihkimisen synnyttämät erimielisyydet. Paikallisväestö kannatti itsenäistä Slovakiaa ja toivoi että avajaisseremoniaan osallistuisi nuori kansallismielinen pappi Andrej Hlinka joka itse oli kotoisin Černovásta. Hlinka oli kuitenkin joutunut Unkarin piispa Sándor Párvyyn epäsuosioon,

ja rangaistukseksi slovakialaismyönteisestä agitaatiosta hänet erotettiin papin virasta ja tuomittiin kahdeksi vuodeksi vankilaan. Kun paikallisväestö halusi lykätä kirkon vihkiäisiä, kunnes Hlinka olisi vapautettu, piispa puuttui asiaan. Vihkimistä lähetettiin suorittamaan kaksi unkarinkielistä pappia, ja levottomuuksien seurauksena kuoli 15 ihmistä ja vielä useampi loukkaantui.

Tapahtuma herätti huomiota sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Monet itsenäisyyden ja vähemmistöjen oikeuksien puolesta taistelleet toimijat yrittivät hyötyä tapahtumasta ideologisesti. Hlinka itse onnistui lyhentämään vankeusrangaistustaan ja herättämään muun maailman myötätunnon.

Tällaiseen yhteiskuntaan Frida syntyi Itävalta-Unkarin kaksoismonarkian viime metreillä. Voimistunut paikallispolitiikka oli alkanut haastaa Wienin ja Budapestin monisatavuotista keskushallintoa. Toistaiseksi Frida makasi kuitenkin vielä kehdoissaan jota keinuttivat hänen äitinsä ja isänsä, kolme vanhempaa siskoaan ja kaksi isoveljeään – vanhin heistä oli melkein 20 vuotta Fridaa vanhempi. Fridan vanhemmat olisivat yhtä hyvin voineet olla hänen isovanhempiaan, ja vanhin veli Salomon olisi voinut olla hänen isänsä. Köyhissä monilapsisissa perheissä oli yleistä että sukupolvien rajat hämärtyivät, niin että hoivasuhteita syntyi myös sisarusten välille. Niukka toimeentulo ja ahtaat asuinolot eivät taanneet paremman elämän mahdollisuuksia. Monet nuoret muuttivatkin maasta.

Kun Frida oli kaksivuotias, vuonna 1910, hänen isosiskonsa Mari jätti perheensä ja lähti Leleszistä Amerikkaan

naapurintyttö Szeren Herschkovicsin kanssa. Mari oli 17, Szeren 16. Ensimmäinen pysähdys oli Antwerpenissa, ja siellä tytöt nousivat MS Finland -laivaan. Maanantaina 25. heinäkuuta he saapuivat Ellis Islandiin. Perille päästyään he saivat asua enonsa, Hanin isoveljen David Schwarzin luona Brooklynnissa osoitteessa 575 Broadway.

Neljä vuotta myöhemmin, kun Frida oli kuusivuotias, myös hänen isoveljensä Jozef muutti Amerikkaan. Jozef nousi 19-vuotiaana Bremenissä George Washington -laivaan ja lähti kotimaastaan juuri ajoissa välttyäkseen joutumasta sotilaaksi ensimmäiseen maailmansotaan.

Toisin kuin silloin kun isosisko Mari muutti maasta, Frida oli nyt tarpeeksi iso ymmärtääkseen mitä merkitsi, kun joku lähti kotoa eikä tullut takaisin. Hän sai kuulla tarinoita siitä miten Jozef satojen muiden eurooppalaisten köyhien juutalaisten tavoin lähti laivalla Atlantin valtameren yli Amerikkaan, uuteen ja avoimeen tulevaisuuteen. Sama meri oli kaksi vuotta aiemmin vuonna 1912 vaatinut melkein 1500 ihmisen hengen kaikkien aikojen kohutuimmassa haaksirikossa. Titanic oli ollut aikansa kallein laiva. Sen ei pitänyt upota, mutta se törmäsi jo neitsytmatkallaan jäävuoreen ja painui yönmustaan mereen kuin kivi. Tapahdumasta puhuttiin isoin lehtiotsikoin kautta maailman. Se järkytti kaikkia, ei vähiten niitä jotka haaveilivat Amerikkaan muuttamisesta. Fridan kuusi vuotta vanhempi sisko Regina oli aikonut seurata isosiskoaan Maria New Yorkiin, mutta Titanicin uppoamisen jälkeen hän ei halunnut ylittää valtamerta.

Amerikalla oli suuri sija Grünfeldin perheen historiassa. Kaksi vanhinta lasta olivat muuttaneet maasta ja

majoittuneet David-enon luo Brooklynin, mutta myös Hani ja Moric olivat kaksikymmentä vuotta aiemmin asettuneet asumaan Lower East Sidelle. Tuolloin heillä oli ollut vain yksi lapsi, esikoispoika Salomon. Syystä tai toisesta Hani ja Moric päättivät kuitenkin palata kolmen vuoden kuluttua Eurooppaan. Ehkä elämä oli uudessa maailmassa liian kovaa, ehkä he kaipasivat kotimaataan. Ehkä joku tarvitsi heitä kotipuolella.

Hani ja Moric eivät olleet ainoita paluumuuttajia. Kaikista tuohon aikaan Yhdysvaltoihin muuttaneista 30 % palasi kotiin. Amerikkalainen unelma ei toteutunut kaikille. Monet eivät oppineet elämään kellokorttien, pomojen ja ammattiyhdistysten ehdoilla. He eivät yksinkertaisesti sopeutuneet nykyajan maailmaan. Kotimatka tuli kuitenkin kalliiksi. Useimmat heistä olivat ensin säästäneet päästäkseen Amerikkaan, ja kun heidän nyt täytyi alkaa säästää kotimatkaa varten, he eivät lähteneet myöhemmin enää uudelle matkalle. Kotiinpaluu oli lopullinen.

David-eno sen sijaan jäi Amerikkaan. Jo vuonna 1884 hän oli 16-vuotiaana asettunut Lower East Siden juutalaiskortteleihin. Pian hän nai Katen joka oli muuttanut maahan kaksoismonarkian unkarilaisesta osasta. Perustamansa sikariliikkeen turvin David loi hyvän elämän itselleen, vaimolleen ja heidän kahdelle lapselleen Louisille ja Anniele.

Davidin maastamuuttoon oli saattanut olla monta syytä, kuten köyhyys, koulunkäynnin rajoitukset ja keisarin sotajoukkoihin pakkovärväämisen uhka. Tai ehkä hän vain halusi pois isänsä alaisuudesta, pois ennakoitavuudesta, tapahtumattomuudesta ja Leleszin pienistä piireistä.

Myös Berthold haaveili 1950-luvulla parikymppisenä Amerikkaan muutosta. Siellä olivat hyvät yliopistot, siellä tehtiin uutta merkittävää tutkimusta. Siellä asuivat sotasankarit, ja sinne oli hakeutunut paljon juutalaisia. Toisaalta Berthold oli jo muuttanut monta kertaa, eikä hän enää halunnut aloittaa alusta. Jos hän olisi tiennyt että hänellä oli Yhdysvalloissa sukulaisia, tilanne olisi ehkä ollut toinen, mutta hän ei tiennyt. Kaiken kaikkiaan hän tiesi vain hyvin vähän Grünfeldin perheestä, Fridasta ja omasta alkuperästään.

Vuonna 1957, 25-vuotiaana, Berthold otti yhteyttä Bratislavan väestörekisteriin. Kaupunki oli ollut satoja vuosia Wienin ja Budapestin keskushallinnon alainen, ja saksaksi sen nimi oli Pressburg, unkariksi Pozsony. Hänen tavoitteensa oli saada todisteita vanhempiensa henkilöllisyydestä. Hänellä itsellään ei ollut mitään tietoa heidän nimestään tai syntyperästään. Hän tiesi vain että perhe oli juutalainen – sen hän oli päätellyt siitä että hänet oli lapsena lähetetty Norjaan vuonna 1939, pian toisen maailmansodan puhkeamisen jälkeen, ja siitä että hänet oli myöhemmin sijoitettu Oslossa juutalaiseen lastenkotiin.

Berthold oli köyhä lääketieteen opiskelija. Juutalaiset ystävät vihjasivat hänelle että hän voisi hakea Saksan valtiolta korvausta vanhempiensa ja lapsuutensa menettämisestä. Oslon juutalaisessa seurakunnassa Berthold tapasi muita joilla oli samantapainen tausta kuin hänellä itsellään. Hekin olivat Manner-Euroopasta pelastettuja kodittomia pakolaisia. Minne ihminen voi asettua aloilleen, kun hän on menettänyt kaiken ja kaikki? Jotkut heistä jäivät Norjaan, toiset puolestaan jatkoivat matkaa Yhdysvaltoihin, Israeliin tai Etelä-Amerikkaan. Kaikki tarvitsivat apua niin kuin Berthold itsekin.

Asianajaja Alex H. Koritzilla oli toimisto Tollbodgaten 4:ssä Oslon keskustassa, ja hän oli erikoistunut tämääntyyppisten tapausten hoitamiseen. Aivan ensimmäiseksi täytyi saada lopullinen vastaus siihen kuka Berthold oikeastaan oli. Länsi-Saksan byrokraatia ei kuitenkaan suostunut ottamaan tapausta käsiteltäväksi, ennen kuin Bertholdin vanhempien henkilöllisyys ja kohtalo oli kartoitettu. Berthold ei tiennyt edes vanhempiensa nimiä, mutta viranomaisten mielestä se ei kuulunut asiaan. Koska oli tullut Norjaan Bratislavasta, hän lähetti kirjeen Slovakian väestörekisteriin. Vuoden lopussa hän sai vastauksen. Kirjeen mukana tuli *Rodný list*, syntymätodistus, ja siihen oli kirjoitettu seuraavaa: *Matka – äiti –: Friderika Grünfeldová*. Siinä kaikki. Isää koskevassa kohdassa ei lukenut mitään. Sarake oli tyhjä.

Tästä käynnistyi laaja kirjeenvaihto Saksan viranomaisien kanssa. Korvaushakemus hylättiin monta kertaa, sillä Bertholdin vanhempien sodanaikaisesta ja sodanjälkeisestä kohtalosta ei ollut todisteita. Hylkäykset herättivät suuttumusta Oslon juutalaisissa. Miten he voisivat todistaa että

heiltä oli viety koko omaisuus ja monta vuotta elämästä? Miten he voisivat todistaa että heidän rakkaansa oli tapettu kaasukammioissa ja kuka heistä oli kuollut ensin – sehän vaikuttaisi perimysjärjestykseen? Eikö saksalaisten itsensä pitäisi esittää asiakirjoja hirmuteoistaan? Todistamisen taakka oli kuitenkin kääntynyt päällelleen, niin että uhrin joutuivat itse perustelemaan menetyksensä.

Asianajaja Koritz ei antanut periksi. Hän auttoi Bertholdia kahdentoista vuoden ajan valittamaan Saksan viranomaisien hylkäävistä päätöksistä. Berthold ei voinut todistaa vanhempiensa kuolemaa, mutta oli todennäköistä että he olivat kuolleet juutalaisvainoissa jotka vaativat yli kuuden miljoonan miehen, naisen ja lapsen hengen. Kesäkuussa 1969 Bertholdille vihdoinkin myönnettiin korvaus. Siihen mennessä hän oli ehtinyt saattaa opintonsa päätökseen, mennä naimisiin Gunhildin kanssa ja saada kolme lasta. Menetetystä

Thomas, Gunhild Leo sylissä, Nina ja Berthold, 1969.

lapsuudestaan ja tulevaisuudestaan hän sai 37-vuotiaana korvaukseksi 14 815,45 Norjan kruunua. Niillä rahoilla hän osti itselleen ja perheelleen upouuden tulipunaisen Volkswagen Kuplan. Se oli paras automerkki, ironista kyllä natsi-Saksan suuruudenaikana kehitetty.

Saksan viranomaisia vastaan käydystä taistelusta tuli Bertholdille koettelemus. Paitsi että se vei paljon aikaa, se palautti hänen mieleensä vanhoja, pahoja muistoja rikkinäisestä ja dramaattisesta lapsuudesta. Berthold oli toivonut saavansa vastauksen siihen keitä hänen vanhempansa olivat ja mistä he olivat kotoisin, mutta ainoa tieto jonka hän oli saanut oli hänen äitinsä etunimi. Se ei ole kovin paljon kokonaisesta lapsuudesta, mutta oli se sentään jotain. Kun minä synnyin, hän antoi minulle toiseksi nimeksi Frederikke.

Kun korvaushakemus oli käsitelty ja hänelle oli myönnetty hyvitys, hän päätti lopettaa menneisyytensä penkomisen. Hän oli tehnyt voitavansa. Nyt sai riittää. Lisäksi hänen kaukaiset lapsuudenmuistonsa Tšekkoslovakiasta sanoivat hänelle että hänen pitäisi antaa asian olla. Nuori vaimo vieressään ja kolme pientä lasta takapenkillä Berthold käänsi folkkarinsa 1960-luvun vasta-asvaltoituille teille. Sota oli ohi ainakin hänen osaltaan.

Kiinnostus ei kuitenkaan loppunut siihen. Silloin kun hän ei lukenut lääketieteellistä kirjallisuutta Oslon yliopistossa olevan työnsä ohella, hän perehtyi elämäkertoihin ja Euroopan ja maailmansotien historiaan, suurvaltoihin ja niiden johtajiin sekä juutalaisten kohtaloon. Tästä maailman-kaikkeudesta hän etsi, tietoisesti tai tiedostamattaan, omaa kertomustaan.

a uúidulo roakaru sktiar. tajemnik. Tuiske (
Grünfeldová Beduška
no *9. III 1908 v. Leles* roz. *Velký Kopušán*
dne *9. III 1908 v. Leles* okr. *Velký Kopušán*
1. v
ovská obec
isra
us. 16
lání
ní vzdělání
če: otec
lání otce
+ Leles
rodičů
ozenci *Leles*
ení proved
ool. kom., c
ní věci:
425
ie, tu
k, liebe
421. 2
ny.
Rochn
ní doklady
účast s
at. ve v
221. 39
o hod. 10
eubri
v cete č. 7
Zatčení náfidi
849

Riipaiseva kertomus yhteenkuuluvuudesta, kaipauksesta ja menetyksestä

Nuori Frida Grünfeld joutui poliisin rekisteriin ensimmäisen kerran Tšekkoslovakiassa keväällä 1931. Frida oli juutalainen, prostituoitu, vakoilusta epäilty – ja raskaana. Fridan poika Berthold pääsi myöhemmin Norjaan pakolaisena, ja hänestä tuli yksi maansa tunnetuimmista psykiatreista. Mutta millainen kohtalo oli Fridalla?

Nina F. Grünfeld palaa ajassa taaksepäin ja ryhtyy etsimään isoäitiään. Kuulusteluista, oikeudenkäyntiasiakirjoista ja arkistoista hän löytää pieniä jälkiä ja tiedonmurusia, ja hän näkee, miten verkko kiristyy yhä tiiviimmin Fridan ympärille. Viranomaiset etsivät Fridan kaltaisia naisia. Sitten valtaan tulivat natsit.

www.tammi.fi

99.1

ISBN 978-952-04-2713-9

9 789520 427139